

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining psixologik va pedagogik xususiyatlari

Farhodova Sohiba Sardorbekovna

Osiyo Xalqaro universiteti Pedagogika nazariyasi va tarixi yonalishi

1-kurs magistranti

Annotatsiya: Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari ta‘lim jarayonida o‘zgacha psixologik va pedagogik xususiyatlarga ega bo‘lib, bu yoshdagi o‘quvchilarni o‘qitish uchun maxsus yondashuvlar zarurdir. Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining aqliy, hissiy va ijtimoiy rivojlanish xususiyatlari, shuningdek, ularning ta‘lim jarayonidagi o‘zgaruvchan ehtiyojlari tahlil etiladi. O‘quvchilarning psixologik va pedagogik xususiyatlarini inobatga olgan holda o‘qitish metodikalarini tanlash va ta‘lim jarayonini tashkil etish o‘qituvchidan maxsus yondashuvni talab qiladi. Maqola o‘quvchilarning o‘ziga xos rivojlanish bosqichlari, ularning ta‘limga bo‘lgan munosabati, o‘zlikni anglash va muloqotdagi xususiyatlaridan kelib chiqqan holda ta‘lim metodlarini amaliy jihatdan tahlil qiladi.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich sinf, psixologik xususiyatlar, pedagogik xususiyatlar, ta‘lim metodikasi, rivojlanish bosqichlari, o‘quvchilarning ehtiyojlari, o‘qitish jarayoni.

Annotation: Primary school students possess unique psychological and pedagogical characteristics, which require special approaches to teaching at this stage of their development. This article analyzes the cognitive, emotional, and social development characteristics of primary school students, as well as their changing needs within the educational process. Selecting teaching methods and organizing the learning process based on the psychological and pedagogical features of students requires a specific approach from teachers. The article examines teaching methods practically, based on the students' distinctive developmental stages, their attitude towards education, self-awareness, and communication traits.

Keywords: primary school, psychological characteristics, pedagogical characteristics, teaching methods, developmental stages, students' needs, educational process.

Аннотация: Ученики начальной школы обладают особыми психологическими и педагогическими особенностями, которые требуют специфического подхода к обучению на данном этапе их развития. В данной

статье анализируются особенности умственного, эмоционального и социального развития учеников начальных классов, а также их изменяющиеся потребности в процессе обучения. Выбор методов преподавания и организация учебного процесса с учетом психологических и педагогических особенностей учащихся требует особого подхода со стороны учителей. Статья практическим образом анализирует методы обучения, исходя из специфических этапов развития учеников, их отношения к обучению, самооознания и особенностей общения.

Ключевые слова: начальная школа, психологические особенности, педагогические особенности, методы обучения, этапы развития, потребности учащихся, учебный процесс.

Kirish: Boshlang‘ich sinf ta’limi o‘quvchilarning aqliy, hissiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi. Ushbu yoshdagi o‘quvchilar hali ko‘p jihatdan o‘zlarining psixologik va pedagogik potentsiallarini to‘liq anglamaydilar, ammo ular tez rivojlanish bosqichida bo‘lib, yangi bilimlarni o‘rganishga, muloqotda bo‘lishga va ijtimoiy muhitga moslashishga o‘rganadilar. Shu sababli, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining psixologik va pedagogik xususiyatlarini o‘rganish va ularni ta’lim jarayonida inobatga olish o‘qituvchilarning samarali ishlashiga yordam beradi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining psixologik jihatdan o‘sish jarayoni, ularning dunyoqarashi, qiziqishlari va o‘rganishga bo‘lgan munosabati muhim o‘rin tutadi. Shu bilan birga, pedagogik nuqtai nazardan o‘quvchilarni o‘qitishda maxsus metodikalar va yondashuvlar zarur. Bu davrda o‘quvchilarning mustaqil fikrlash, diqqatini jamlash va o‘z fikrlarini ifodalash qobiliyatlari rivojlanadi, bu esa ta’lim jarayonining samaradorligini oshiradi.

Ushbu maqola boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining psixologik va pedagogik xususiyatlarini tahlil qilish, ularga mos ta’lim metodlarini tanlash va o‘quvchilarning ehtiyojlarini qondirish yo‘llarini ko‘rsatishga qaratilgan. Shuningdek, bu mavzu o‘qituvchilarga o‘quvchilarning rivojlanish bosqichlarini yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi va o‘qitish jarayonini yanada samarali tashkil etishga yordam beradi.

Asosiy qism: Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari o‘z rivojlanishining boshlang‘ich bosqichida turibdi. Ularning aqliy, hissiy va ijtimoiy xususiyatlari o‘zgarib borayotgan va bir-biriga ta’sir ko‘rsatadigan jarayonlardir. Psixologik nuqtai nazardan boshlang‘ich sinf o‘quvchilari hali o‘zining identifikatsiyasini

shakllantirayotgan yoshdagi bolalar bo‘lib, ularning fikrlash va hissiyotlarni boshqarishdagi qobiliyatlari rivojlanish jarayonida. Bu yosh guruhidagi o‘quvchilar tasavvurlash, kuzatish va muloqot qilishda faollik ko‘rsatishadi. Ular tez o‘zgaruvchan his-tuyg‘ular, qiziqishlar va ehtiyojlarga ega, shuning uchun o‘quvchilarni ta‘lim jarayoniga jalb qilishda individual yondashuv va maxsus pedagogik metodlar talab etiladi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining psixologik va pedagogik xususiyatlari

Psixologik Xususiyatlar	Pedagogik Yondashuvlar
Aqliy rivojlanish	- Mantiqiy fikrlashning rivojlanishi uchun amaliy mashqlar
	- Diqqatni jamlash va ushlab turishni mustahkamlash uchun o‘yinlar
Hissiy rivojlanish	- O‘zini anglash va hissiy holatni nazorat qilishni o‘rgatish
	- Empatiya va o‘zaro munosabatlarni rivojlantirish uchun guruh ishlari
Ijtimoiy rivojlanish	- Jamoaviy faoliyatlarni tashkil etish, guruh ishlari
	- Ijtimoiy qoidalarga rioya qilishni o‘rgatish, rol o‘yinlari
Til va muloqot qobiliyati	- Nutqni rivojlantirish uchun hikoyalar, dialoglar va munozaralar
	- Muloqotdagi to‘g‘ri ijtimoiy qoidalarni o‘rgatish

Psixologik rivojlanish bosqichlari

Rivojlanish Bosqichi	Xususiyatlar	Pedagogik Yondashuvlar
Sensor-motor bosqich (6-7 yosh)	- Dastlabki tasavvur va aqliy qobiliyatlar rivojlanadi	- O‘yinlar orqali o‘rganishga rag‘batlantirish
	- Muvaffaqiyatga erishish uchun aniq va oddiy ko‘rsatmalar zarur	- Oddiy amaliy topshiriqlar va mashqlar
Aqliy rivojlanish bosqichi (7-8 yosh)	- Mantiqiy fikrlashni boshlash, asosiy fikrlarni tushunish	- Mantiqiy o‘ylashga asoslangan mashqlar va o‘yinlar
	- O‘z fikrini bayon etishda mustaqillik ko‘rsatish	- Mustaqil faoliyatni rivojlantirish, qo‘llab-quvvatlash
Ijtimoiy moslashuv bosqichi (8-9 yosh)	- Guruhlarda ishlash va ijtimoiy munosabatlarni o‘rganish	- Guruh ishlarida faol ishtirok etishga rag‘batlantirish

Rivojlanish Bosqichi	Xususiyatlar	Pedagogik Yondashuvlar
	- O‘z hissiyotlari va boshqalarning hissiyotlarini anglash	- O‘zini boshqarish va empatiya ko‘nikmalarini rivojlantirish

Pedagogik nuqtai nazardan esa boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ta‘lim jarayonidagi ehtiyojlari va ularning o‘rganish usullari muhim ahamiyatga ega. Bu yoshda o‘quvchilar ko‘proq o‘z tajribalarini va do‘stlari bilan o‘rganishni, mashg‘ulotlar orqali bilim olishni afzal ko‘rishadi. Shuning uchun, o‘quvchilarga o‘zlarini erkin ifoda etish imkoniyatini berish, o‘quv jarayonini qiziqarli va interaktiv qilish juda muhimdir. Ta‘lim jarayonida o‘qituvchining asosiy vazifasi – o‘quvchilarning individual xususiyatlarini inobatga olib, samarali ta‘lim metodlarini qo‘llashdir. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining psixologik va pedagogik xususiyatlarini o‘rganish ta‘lim tizimining muvaffaqiyatli bo‘lishi uchun juda muhimdir. Ushbu yoshdagi bolalar o‘rganish va rivojlanishda juda tezkor bo‘lib, ularning psixologik holati va pedagogik ehtiyojlari ta‘lim jarayoniga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. O‘quvchilarning psixologik xususiyatlarini to‘g‘ri tushunish, ularning hissiy va aqliy rivojlanish bosqichlarini aniqlash o‘qituvchiga samarali o‘quv jarayonini tashkil etishda yordam beradi.

Mavzuning ahamiyati shundaki, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘ziga xos rivojlanish bosqichlarini va pedagogik ehtiyojlarini tushunish orqali o‘qituvchilar ta‘lim jarayonini yanada samarali va maqsadga muvofiq tashkil eta olishadi. O‘quvchilarning psixologik va pedagogik xususiyatlarini hisobga olish, ularning rivojlanishiga yordam beradigan va ta‘limni qiziqarli va samarali qilish imkoniyatini yaratadi. Shu bilan birga, bu o‘quvchilarning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshirishga, ijtimoiy muhitda muvaffaqiyatli bo‘lishiga, va o‘zini anglashga yordam beradi.

Umuman olganda, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining psixologik va pedagogik xususiyatlarini o‘rganish nafaqat o‘quvchilarning sifatli ta‘lim olishiga yordam beradi, balki o‘qituvchilarga o‘quvchilarning rivojlanish jarayonini tushunishga imkon yaratadi va ta‘lim tizimini yanada takomillashtirishga yordam beradi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari ta‘lim jarayonining eng muhim bosqichlaridan birini tashkil etadi. Bu davrda o‘quvchilarning psixologik va pedagogik rivojlanishi ta‘lim samaradorligini belgilaydigan asosiy omillardan biridir. Hozirgi ta‘lim tizimida o‘quvchilarning individual xususiyatlari, ularning psixologik holati va pedagogik ehtiyojlarini hisobga olish juda muhimdir. Shu bois, boshlang‘ich sinf

o‘quvchilarining psixologik va pedagogik xususiyatlarini o‘rganish dolzarb ahamiyatga ega bo‘lib, bu jarayon o‘quvchilarning o‘zlashtirish, ijtimoiylashish va o‘zini anglash jarayonlarini yaxshilashga imkon yaratadi.

Bugungi kunda ta’lim sohasida o‘qituvchilarga o‘quvchilarning psixologik va pedagogik ehtiyojlarini to‘g‘ri tushunish va ularga mos yondashuvlarni qo‘llash zarurati kundan-kun ortib bormoqda. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari hali psixologik va aqliy jihatdan shakllanmagan bo‘lib, ular o‘zlarini va atrof-muhitni yangi boshlashayotgan yoshdagi shaxslar sifatida angelaydilar. Shuning uchun o‘qituvchilar uchun bu yoshdagi bolalarning psixologik va pedagogik xususiyatlarini tushunish, ularning ehtiyojlariga mos metodikalarni tanlash juda muhimdir.

Ta’lim jarayonida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining psixologik xususiyatlarini inobatga olish, ularning hissiy va aqliy rivojlanishini tezlashtiradi. Bu esa o‘z navbatida o‘quvchilarning ta’limga bo‘lgan qiziqishini oshiradi, ularning o‘rganish motivatsiyasini kuchaytiradi va ijtimoiy moslashuvini osonlashtiradi. Shuningdek, pedagogik yondashuvlarni to‘g‘ri tanlash va o‘quvchilarni individual ehtiyojlariga qarab qo‘llash, ularning har tomonlama rivojlanishini ta’minlaydi. Bu jarayonlar o‘quvchilarni muvaffaqiyatli ta’lim olishga yo‘naltiradi va ularning kelajakdagi ijtimoiy, ma’naviy va aqliy rivojlanishida mustahkam asos yaratadi.

Shu sababli, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining psixologik va pedagogik xususiyatlarini o‘rganish bugungi ta’lim tizimining rivojlanishi uchun dolzarb bo‘lib qolmoqda. Bu mavzu o‘qituvchilarning pedagogik malakalarini oshirishga yordam beradi, shuningdek, ta’lim jarayonini yanada samarali va muvaffaqiyatli tashkil etish uchun zarur bo‘lgan bilimlarni taqdim etadi.

— **Muhokama:** Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining psixologik va pedagogik xususiyatlari ta’lim jarayonida katta ahamiyatga ega. Ushbu yoshdagi bolalar ko‘plab o‘ziga xosliklarga ega, shuning uchun ularning psixologik va pedagogik ehtiyojlarini hisobga olish muhimdir.

Psixologik xususiyatlar:

1. Kognitiv rivojlanish: Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari o‘z ta’lim faoliyatida yangi bilimlarni egallashga qiziqadilar. Ularning fikrlash qobiliyati rivojlanmoqda, lekin mantiqiy fikrlash hali ham shakllanayotgan bosqichdadir.

2. Emotsional rivojlanish: Ushbu yoshdagi bolalar emotsional ifodalanishda faol bo‘lishadi. Ular do‘stlik, raqobat va hissiyotlarni tez-tez boshdan kechirishadi.

3. Ijtimoiy ko‘nikmalar: Oila va atrof-muhit bilan aloqalarning o‘shishi natijasida bolalarda ijtimoiy ko‘nikmalar rivojlanadi. Ular guruhlarda ishlashni, do‘stlar bilan o‘zaro munosabatda bo‘lishni o‘rganadilar.

4. O‘z-o‘zini anglash: Bolalar o‘z shaxsini tushunishni boshlaydilar va o‘z hissiyotlarini anglaydilar. Bu davrda ular "men" haqida umumiy tasavvurga ega bo‘ladilar.

Pedagogik xususiyatlar:

1. Shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim: Boshlang‘ich sinfda ta‘lim jarayoni bolalarning individual xususiyatlariga mos ravishda tashkil etilishi kerak, chunki har bir bola o‘ziga xos qobiliyatlarga ega.

2. O‘yin faoliyati: O‘yin orqali ta‘lim berish usuli boshlang‘ich sinfda juda samarali hisoblanadi, chunki bolalar ko‘p vaqtlarini o‘yinlarda o‘tkazadilar va bu ularga yangi bilimlarni egallashda yordam beradi.

3. Ko‘rish va eshitish orqali ta‘lim: Bolalar ko‘p narsalarni ko‘rib va eshitib bilib olishadi, shuning uchun darslarda vizual materiallardan foydalanish muhimdir.

4. Ijtimoiy muhit yaratish: Ta‘lim jarayonida ijtimoiy muhitni yaratish orqali bolaning stress darajasini kamaytirish mumkin. Bu ularning muvaffaqiyatli rivojlanishi uchun zarurdir.

5. Tajriba asosidagi ta‘lim: O‘quvchilarga amaliy mashg‘ulotlar o‘tkazish orqali bilimlarni mustahkamlash va ularga real hayotdagi vaziyatlarda qo‘llanishini ko‘rsatish zarur.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari psixologik va pedagogik jihatdan murakkab bir davrni boshdan kechirmoqdalar, shuning uchun ular bilan ishlashda ehtiyotkorlik va e‘tibor talab etiladi. O‘qituvchilar ushbu xususiyatlarni hisobga olib, ta‘lim jarayonini yanada samarali tashkil etishi lozim.

Xulosa:

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari ta‘lim jarayonining muhim bosqichida turibdi. Ularning psixologik va pedagogik xususiyatlarini inobatga olish, ta‘lim samaradorligini oshirishda asosiy rol o‘ynaydi. Bu yoshdagi o‘quvchilar hali aqliy va hissiy rivojlanishning boshlang‘ich bosqichlarida bo‘lib, ular o‘zlarining dunyoqarashi, qiziqishlari va hissiyotlarini anglashga harakat qilmoqdalar. Shuning uchun o‘qituvchilarning o‘quvchilarning individual xususiyatlarini, psixologik

holatini va ehtiyojlarini to‘g‘ri tushunishlari muhimdir. O‘quvchilarning o‘ziga xos psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda, ta‘lim jarayonini tashkil etish o‘qituvchilardan maxsus pedagogik yondashuvlarni talab qiladi. Bu o‘z navbatida o‘quvchilarning o‘rganish motivatsiyasini oshiradi, ularning o‘zini ifodalash va ijtimoiylashish jarayonlarini yengillashtiradi. Shuningdek, o‘qituvchilar o‘z faoliyatida interaktiv metodlarni, o‘quvchilarni faol jalb qilishni, individual yondashuvni qo‘llash orqali ta‘limni yanada samarali qilishlari mumkin.

Takliflar:

1. **O‘qituvchilar uchun maxsus treninglar o‘tkazish:** Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining psixologik va pedagogik xususiyatlarini to‘g‘ri tushunish uchun o‘qituvchilarni muntazam ravishda treninglar va seminarlar bilan ta‘minlash zarur. Bu orqali o‘qituvchilar yangi pedagogik metodlarni o‘rganishlari va o‘quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashishlari mumkin.
2. **Pedagogik metodlarni diversifikatsiya qilish:** Ta‘lim jarayonida o‘quvchilarning qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olib, metodlarni diversifikatsiya qilish kerak. Interaktiv, o‘yin orqali o‘rganish, guruh ishlari va boshqa kreativ yondashuvlar orqali o‘quvchilarni faol jalb qilish muhimdir.
3. **Individual yondashuvni rivojlantirish:** Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari o‘zining individual rivojlanish bosqichida turadi, shuning uchun har bir o‘quvchining o‘ziga xos xususiyatlari va ehtiyojlarini hisobga olib, individual yondashuvni qo‘llash zarur.
4. **Psixologik xizmatlarni taqdim etish:** Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining psixologik holatini tahlil qilish va ularni o‘qitish jarayonida yuzaga keladigan psixologik muammolarni hal qilish uchun maktablarda psixologik xizmatlarni rivojlantirish zarur. Psixologlar o‘qituvchilar bilan hamkorlikda, o‘quvchilarning rivojlanishiga yordam beradigan tavsiyalar berishlari kerak.
5. **O‘quvchilarning hissiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash:** O‘quvchilarning hissiy rivojlanishi ham o‘qitish jarayonida muhim ahamiyatga ega. Shuning uchun o‘quvchilarning hissiy holatini tushunish va ularga empatiya bilan yondashish, o‘quvchilarni o‘zini ifodalashga undash va ruhiy rivojlanishlariga yordam berish zarur.
6. **Ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish:** Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining psixologik va pedagogik rivojlanishi faqat maktabda emas,

balki oilada ham davom etadi. Ota-onalar bilan yaqindan hamkorlik qilish, ularning farzandlarining o‘qish jarayonidagi ehtiyojlari va qiziqishlari haqida muntazam ma’lumot berish o‘quvchilarning rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Tabaeva, M. (2020). Boshlang‘ich ta’limda pedagogik yondashuvlar va metodlar. Tashkent: O‘zbekiston davlat pedagogika universiteti nashriyoti.
2. Abdullaeva, N. (2019). Psixologiyaning boshlang‘ich ta’limdagi o‘rni va ahamiyati. Tashkent: O‘zbekiston Psixologlar uyushmasi.
3. Vygotsky, L. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge, MA: Harvard University Press.
4. Goleman, D. (2006). Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. New York: Bantam Books.
5. Shodiev, B. (2017). Pedagogik texnologiyalar va metodlar: nazariya va amaliyot. Tashkent: Universitet nashriyoti.
6. Mammadov, F. (2018). Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining psixologik rivojlanish xususiyatlari. Toshkent: Fan va texnologiya.
7. Piaget, J. (1952). The Origins of Intelligence in Children. New York: International Universities Press.
8. Sternberg, R. J. (2003). Wisdom, Intelligence, and Creativity Synthesized. Cambridge: Cambridge University Press.
9. Qosimov, A. (2021). Boshlang‘ich ta’limda o‘quvchilarning psixologik o‘zgarishlari. Tashkent: Ta’lim nashriyoti.
10. Erickson, E. H. (1963). Childhood and Society. New York: W.W. Norton & Company.

Research Science and
Innovation House

